

ПАРТЕНИЈА ЗОГРАФСКИ

Глас на јавноста
Форум

Ова сеќавање е само скромно одбележување од 130-годишнината од смртта на Партенија Зографски, стожерниот меѓник на македонската преродба, по што го распознаваме и нашето духовно битие, нашиот самосвоен македонски духовен и творечки идентитет. Целиот живот тој го посвети на пробудата и на афирмацијата на националната свест, на посебноста на македонскиот народ и црква, во едно бурно и клучно време од историското опстојување.

Ретко која населба во Македонија има толку богата, духовна и културна историја како преродбеничкиот епицентар Галичник, пред сè, поради просветниот и просветителскиот дух и зрак кој од "Св. Петка" и од "Св. Јован Бигорски" ја зрачеше и ја будеше Македонија. Ако на едно место можат да се сретнат природните убавини и убавините на човечкиот творечки дух и рака, тоа секако е Галичник. Познатите истражувачи и патеписци велат дека Галичник е бисер-дело на македонското градителство и творечки гениј. Не само тоа, покрај тие вредности на архитектурата, делата на Фрчковци, Лазар Личеновски, Галичник зрачел и со својата духовност. Низ историјата тој претставува извор и на религиозната вдановеност, сведок на македонското православие. Тука, во македонското светилиште-Галичник, се родија многу наши чедо-македонски умови, создавачи, пишувачи на преродбата и на македонската бурна историја. Во Галичник е родено нашето духовно чедо, првиот македонски владика и учебникар и еден од најучените луѓе на Балканот во XIX век - Партенија Зографски.

Партенија е роден во Галичник, во 1818 г., од татко Василко Тризлоски и мајка Доста. Татко му Василко е родоначалник на познатото семејство Аживци. Тој е прв големиц кој бил на Божјиот гроб и станал аџија, кога всушност го сменил презимето од Тризлоски во Аживски и денес цело семејство го носи ова презиме.

Своето почетно образование Партенија (родено име Павле), го оформил во културниот и

духовен центар - манастирот "Св. Јован Бигорски". Натомошната судбина и животната определба на Партенија ја определила случајната средба со македонскиот културен и духовен водач архимандритот Анатолиј Зографски, родум од с. Могорче. Кога тој забележал како пее 14-годишното момче Павле, го посветувал пријателот Хаџи Василко да го испрати синот во Солун или во Цариград за да го продолжи образованието.

Откако се здобил со основно образование во манастирот "Св. Јован Бигорски", во 1835 г. Партенија го продолжил школувањето во Охрид и станал ученик на Димитрија Миладинов, негов натамошен голем пријател и соработник на просветен план. По едногодишен престој во Охрид бил на шестмесечно школување во Призрен. Во 1837/38 г. Павле станал ученик на класичното училиште во Солун, а следната година преминал во Грчкото училиште во Цариград.

На покана на менторот архимандритот Анатолиј Зографски во 1839 г. заминал за Атина и во Духовната семинарија продолжил да се школува. Завршувајќи го средношколското образование 1842/43г. Партенија заминал во Зографскиот манастир на Атос каде што се закалуѓерил. По препорака на Анатолиј Зографски до Константин Николаевиќ, Партенија станал духовник во рускиот царски двор и го продолжил своето црковно духовно образование во Киев, кое го завршил во 1848 г. Наредната учебна година тој станал редовен студент на Московската духовна академија и успешно ја завршил во 1850 г. По завршувањето на Академијата бил произведен во чин архимандрит од страна на Цариградската патријаршија. Бил назначен од царскиот двор и поставен за духовен воспитувач и учител на царските деца. Еден краток период, сакајќи да го научи и да го усоврши францускиот јазик, престојувал во Париз. Така, тој станал голем полиглот кој ги говорел и ги совладал следниве странски јазици: руски, грчки, латински, еврејски, старохелдејски и француски.

Од Париз Партенија заминал за Петроград, но од здравствени причини набрзо се вратил во својот роден Галичник за да закрепне. Во тој период Партенија го посетил својот учител и пријател Димитрија Миладинов и го однел во Галичник. За разлика од Охрид и од Струга каде што било силно грчкото влијание, Миладинов во Галичник се сретнал со средина во која не се паметело да се читало и да се пишувало на грчки јазик и наместо однародување тој нашол цврста христијанско-македонска заедница, во која љубоморно се чувале националната свест и старата македонска културна традиција. Средбите и контактите меѓу Партенија и Димитрија Миладинов се одржувале и понатаму, така што во текот на своето учителствување Димитрија се служел со учебниците на Партенија Зографски.

За големото пријателство на Партенија и браќата Миладиновци најдобро говорат неговите писма испратени до интелектуалецот Христо Тпилештов кога браќата се наоѓале во затвор.

Во писмото од 21.8.1861г., кое му го испратил на Христо Тпилештов во Цариград, меѓу другото, апелира до својот пријател:

"Премногу Ви се молам да се сторите мукает за Димитрија Миладинов да излезе од заточението. Неговата многубројна фамилија трга големи маки за јадење и сите потреби. Ве молам да ме известите каде се наоѓа тој, да знаеме".

Партенија повторно го ангажирал Христо Тпилештов во писмото од 13.11. 1861 година:

"Притоа, Ве молам да се погрижите и за несреќните браќа Димитрија и Константин Миладинови, за да ги избавите од нивниот темничен затвор, за да не си го убиваат здравјето и животот. Тие луѓе невинно страдаат. И ако нешто поарчите за нив, нека биде тоа на наша сметка, само да ги избавите, Ви се молам многу...".

По здравственото закрепнување Партенија од Галичник заминал во Цариград, каде од руската Влада бил назначен за духовен претставник на руското претставништво. По фор-

мирањето на Богословското училиште во 1851г. во Зографскиот манастир, Партенија бесплатно им предавал на десет сиромашни ученици. Покрај црковните предмети тој предавал граматика и тука е неговиот зародилш за учебникарската и граматичната ангажираност. Кон крајот на 1853 г. од страна на Цариградската патријаршија Партенија бил назначен за професор по црковно словенски јазик во Богословското училиште на островот Халки кај Цариград, а по две години предавање тој во јавноста излегол со своите први статии од областа на јазикот и со свои учебници на македонски јазик.

По завршувањето на Кримската војна тој повторно се вратил во матичниот манастир "Зограф" на Света Гора, каде многу пишувал.

Во периодот 1857-1859 г. во Цариград напишал многу значајни трудови и учебници на македонски јазик, меѓу кои најзначајни се "Кратка световна историја", "Начално учење за децата" и "Прва част на граматика за членовите". Истовремено, на својот мајчин јазик (мијачки говор) го превел "Пространото Климентово житие", што всушност претставува прв превод кај Јужните Словени и тоа на македонски јазик. За одбележување е и "Втора кратка словенска граматика". Овие учебници и неговите собрани македонски народни песни претставуваат први најсакани просветни извори кај Македонците. Познатиот македонски писател Рајко Жинзи-

Глас на јавноста Форум

фов, за големата љубов на нашиот народ кон учебниците на Партенија Зографски, со своето перо напишал: "Родителите не можеа да се нарадуваат, кога ги слушаа своите деца да им читаат од свештената историја на отец Партенија, кој потоа стана владика по барање на кукушаните, и ним не им требаше да го праашат што е напишано во книгата, зашто сами го разбираа тоа што се читаше".

Најавената граматика на македонски јазик, заради големите притисоци и интриги од Бугарите-соседите не виде бел ден и виделина, па не излезе од печат.

Високо школуван и надарен како духовник, дејноста на Партенија добива нови димензии. Набрзо тој бил ракоположен за Кукушки Епископ, 1859-1862 г., развивајќи голема дејност во борбата за извојување слободна и независна словенска црква. Градејќи широка културно-просветна и духовна дејност тој многу придонел за ширењето на преродбенското дело. Неговата видна дејност била пречка за Цариградската патријаршија и во 1861г. во Солун бил изведен пред Синодскиот суд. Тој одговарал поради неспомнувањето на Грчката црква во богослужбите и поради тенденцијата за отцепување од Цариградската патријаршија. Му била одземена владичката катедра и бил испратен на принуден престој во Галичник. По извесно време бил преместен во Ниш и станал Нишавски митрополит со седиште во Пирот. Во 1870 г., кога Бугарија со султански ферман се здобила со самостојна црква, од Рускиот двор Партенија бил предложен за егзарх, но бидејќи бил Македонец тоа не му го дозволиле. Овој факт, како и во случајот со Горѓија Пулевски, укажува дека офици-

јалната бугарска власт не ги сметала за Бугари оние Македонци кои се бореле за македонска самобитност и за посебен македонски јазик и не им давала високи функции во државната и во црковната хиерархија.

Цел свој живот Партенија ги распрскувал своите учебници во Македонија и во еден дел од Србија, но бугарската критика остро се нафрлувала врз неговата јазична концепција. Со своите дела Партенија укажал на некои основни карактеристики на неговиот го-

вор, кои ја претставуваат суштинската разлика меѓу македонскиот и бугарскиот јазик. Иако сосема не ги формулирал тие особености на македонскиот јазик, сепак сметал на неговата посебност. На посебните македонски К и Г, дијалектните разлики на изговорот на вокалното Р, губењето на Х во разни позиции, нередуцираниот изговор на ненагласените вокали, македонскиот определен акцент, глаголскиот прилог, тројниот член и многу друго. Како човек кој имал и теоретски јазични познавања Партенија укажал и влијаел врз правописот.

Многубројните пречки и клевети од страна на бугарските и на грчките великодостојци и противници на македонскиот јазик, ја засилувале решеноста на Партенија да истрае за благородното дело, за

културното издигнување на македонскиот народ, за што сведочи неговата грижа за школување на 24 млади Македонци на високите школи во европските земји.

Релативно млад и под досега необјаснети околности Партенија (неговата фамилија смета дека Павле бил отруен од Бугарите), далеку од родниот Галичник, на 7 по стариот календар 20 февруари 1876 г. во Цариград ја испуштил својата благородна душа и го оставил неговото дело од кое се издигна еден македонски говор на степен на прв словенски книжевен јазик, формирајќи силни следбеници. Со тоа стана најзаслужен владика и преродбеник за македонската култура, просвета и богослужба.

Косто Граоркоски

Рубриците ФОРУМ и ПИСМА ја отсликуваат нашата отвореност кон јавноста. Овде автентично објавуваме и текстови кои не се во согласност со нашата уредувачка политика.